

**DEMOKRASİLERDE
SİVİL TOPLUMUN
ÖNEMİ**

**Türkiye Kamu-Sen
Araştırma Geliştirme Merkezi**

Demokrasi Ve Sivil Toplum

Her ne kadar diğer modellere göre daha eşitlikçi bir yapı arz etse de; eğer toplum içindeki dengeler korunmazsa demokrasiler de güçlü olanın avantajlı olduğu bir yönetim şekli haline gelebilir. Demokrasi, yalnızca bireylerin yöneticilerini özgürce seçtiği bir yapı olarak kabul edildiği ve uygulandığı sürece, hiçbir zaman mutlak adaletten ve eşitlikten bahsetmek mümkün olmaz.

Toplumda varlık gösterebilmek ve dengeleri kendi lehine çevirmek için toplumun fertlerinin bireysel olarak, tek başlarına fazla bir etkisinin olacağını söyleyemeyiz. Bu durumda demokrasilerde de gücün ve etkinliğin bir grubun eline geçme riski oldukça yüksektir. Bu nedenle toplumda gücün dengeli dağılması, ideal bir yapıya ulaşılması açısından son derece önemlidir. Gücün dağılımı, devletten devlete, toplumdaki topluma, zamandan zamana değişim göstermektedir.

Modern toplum, kendi özelliklerine göre kurallar oluşturmuştur. Bu toplumda yönetenler ve yönetilenler karşılıklı etkileşim içindedirler. Gücün elit bir kesimin uhdesinde toplanması yerine, toplumun geneline yayılması çabası ne denli fazla ise o toplum gerçek anlamda modern ve demokratik bir yapıya o kadar çok yaklaşmış demektir. İdeal olan; yöneticileri seçmekten öteye, seçmenlerin onları sürekli denetleyebilmesi ve toplumsal talepleri yönetime iletebilmesidir.

Toplumsal değişimlerin, bir tek gücün eliyle değil toplumun ağırlıklı etkisi ile gerçekleştiği, kararların topluma rağmen değil, ortak bir mutabakat ile alındığı demokrasiler, kuşkusuz tüm dünyada arzu edilen yönetim şekilleridir.

19. yüzyılla birlikte sıklıkla görülmeye başlayan demokrasi rejimi, teorik anlamıyla birçok ülkede geçerli olsa da, pratikte yalnızca idarecilerin seçimi konusunun ötesine geçememiştir. Oysa gerçek anlamda demokrasi, toplumların yöneticilerini seçebilme özgürlüğünün yanında devletin yönetilmesinde, toplumun değişmesinde, halkın kaderinin belirlenmesinde toplumun ortak duygu ve düşünceleri doğrultusunda kararlar alınmasının sağlanmasıdır. Bu anlamda dünyada adı demokrasi olan ancak topluma rağmen varlığını devam ettiren pek çok rejim bulunmaktadır.

Demokrasinin teorideki bu önemli tanımının pratikte nasıl hayata geçirileceği, iktidarda bulunan güç sahiplerinin, toplumun ortak hassasiyetleri konusunda nasıl fikir sahibi olacağı, onları bu değişime hangi gücün yönlendireceği konusunda ise toplumun ortak bir amaç doğrultusunda bir araya gelerek, yönetim üzerinde toplumsal ve barışçıl bir güç unsuru oluşturması gündeme gelmiştir.

Bu amaçla gelişmiş toplumlarda bir takım kurumlar ortaya çıkmıştır. Bu kurumlar gerçekte, adil bir yönetim, toplumsal taleplerin karşılanması, insanın gelişen ekonomik ve sosyal olaylar karşısında varlığını koruyabilmesi belki de insan olduğunu hatırlayabilmesi için gerekli kurumlardır. “Bu kurumlar halk ile devlet arasındaki iletişimi sağlayan köprülerdir.” Biz bu kurumlara sivil toplum örgütleri diyoruz.

Bu noktada ortaya çıkan sivil toplum örgütü kavramı, toplumsal bir amaç ve fayda doğrultusunda kar amacı gütmeksizin bir araya gelen insanların organize bir hareket oluşturmasıdır.

“Sivil toplum örgütleri modern devletin kaçınılmaz ögesidir. Hatta bir devletin gelişmişliğinin göstergesidir. Bir ülkede ne kadar sivil toplum örgütü var, kaç kişi sivil toplum örgütlerine üye gibi kriterler ülkenin gelişmişlik seviyesinin tespitinde önemli yer tutar.”

Günümüzde örgütlü toplum, çok büyük önem kazanmıştır. Bu nedenle sivil toplum ve sivil toplum kuruluşları tartışılırken; bu kurumları, yöneten kesime rakip olarak değil, demokrasinin bir argümanı ve sosyal bir ortak olarak kabul etmek gerekir.

Türkiye’de Sivil Toplum

Türk tarihi incelendiğinde toplumsal yapı içinde istişareye ne denli önem verildiği ortaya çıkmaktadır. Cumhuriyetin kurulmasından sonra, Osmanlı döneminden kalan Ahilik kültürü, imece ve dinsel inançlar gereği birliğin ne demek olduğunu bilen bir toplum, bu kez modern devletlerin kurumları ile karşılaşmıştır. Batı tarzı sivil toplum örgütlerinin Türk toplumsal yapısına girdiği dönem sendikaların kurulmasına izin verildiği dönemdir.

Ancak ne yazık ki, toplumun yanlış yönlendirilmesi ve yanlış uygulamalar sonucunda sivil toplum kuruluşlarının ve sendikaların önemi ülkemizde yeterince anlaşılammıştır. Bu nedenle de sivil toplu kuruluşlarına ve örgütlenmeye karşı hep mesafeli yaklaşılmıştır.

Küreselleşmenin hızlı etkisi ve küresel ticaret, dünyada kurulmaya çalışılan dengeyi bozmaktadır. Demokrasi, halkın söz sahibi olduğu bir yapıyı, sivil toplum örgütleri ile desteklerken bu kez de karşımıza dev şirketler çıkmıştır.

Ülkemizde henüz sendikaların, sivil toplum örgütlerinin kısacası örgütlü toplumun etkinliği, modern toplumlarda görülen seviyeye gelmemişken, küreselleşme ve toplumun ferdileştirilmesi sorunuyla karşılaşmaktadır.

“Toplum kendi dinamiklerini yaratmada örgütlenme ve birlik olama ihtiyacı duymakta ve bu nedenle sivil toplum örgütleri vasıtasıyla demokrasiyi yaşamaya çalıştıkça, mücadele yönleri sürekli yaşam kavgasına takılıp kalmaktadır. Bir türlü yaşam kalitesi için, daha iyi bir çevre için, daha nitelikli bir eğitim için yeterince konsantre olamamaktadır. Çünkü, ülkemiz bu kez de paranın küresel dolaşımını kaçırmamak için sürekli tetikte.”

Kısaca özetlemek gerekirse, sivil toplum örgütlerinin yönetimler üzerindeki etkinliği, o ülkeleri daha demokratik ve çağdaş hale getirmektedir. Bu nedenle sivil toplum örgütleri demokrasinin olmazsa olmaz unsurları olarak toplumsal hayatımızın odak noktasında yer almalıdır.

Ne yazık ki, sorunlu modernleşme ve bir türlü demokrasiyi tüm kurumlarıyla hayata geçirememiş olmamızın yanında, şimdi bir de planlı bir örgütsüzleştirme ve sivil toplum kuruluşlarını etkisizleştirme politikası güdülmektedir.

Sivil Toplumun Yönetim Ortağı Haline Gelmesi (Yönetişim)

Eğer demokrasi ülkemizde tüm kurumlarıyla işleyecekse, önce demokrasinin sivil toplum, yani denetleme ve tabandan gelen talepleri yöneticilere iletme bacağına tam olarak hayata geçirmemiz gerekmektedir.

Bunun en önemli yolu ise sivil toplum örgütlerini karar alma mekanizmalarına etkin bir şekilde dahil etmektir.

Avrupa, tam demokrasinin ve toplumsal barışın öncelikle gelir dağılımındaki adaletin sağlanması ve yoksulluğun azaltılmasıyla yakalanacağı gerçeğinden yola çıkarak, 18 Ekim 1961'de Avrupa Sosyal Şartı'nı oluşturmuştur. Daha sonra birlik ülkelerinin imzaladığı ve uymayı taahhüt ettiği anlaşmalar ve kurduğu kurumlarla Avrupa Birliği İstihdam ve Sosyal Politikası'nı belirlemiştir. Batının oluşturduğu bu politikalar ve kurumlar, batı demokrasisinin garanti altına alınmasını sağlamıştır.

Avrupa Birliği Sosyal Politikası, sendikaları sosyal sorunların çözülmesi için en önemli sosyal ortak olarak görmektedir. Avrupa Sosyal Modeli sayesinde AB'de insanlar piyasa güçlerinin insafına bırakılmazlar. Bu insanlar, dünyadaki en güçlü sosyal güvence ağlarının birinden faydalanmaktadır. Çünkü batı, şirketler arasındaki güçlü rekabetin ve üretkenliğin büyüme için gerekliliği yanında, vatandaşlar arasında dayanışmanın, istikrarlı bir toplumun ve refahın yaygın biçimde paylaşılmasını sağlamanın eşit ölçüde yaşamsal olduğuna inanmaktadır. Sosyal sorunların çözülmesi için de olabildiğince çok sayıda oyuncunun birleşik katkısını talep etmektedir. Bu nedenle Avrupa İstihdam ve Sosyal Politikası hem üye devletler ile birlikte hem de dernekler ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği halinde uygulanmaktadır.

1990'ların ortalarında, Avrupa'daki işveren örgütleri ve sendikalar bir araya gelerek, Avrupa Sosyal Sivil Toplum Kuruluşları Platformu'nu kurmuşlardır. 1997 yılında kabul edilen Amsterdam Antlaşması ise sendikaları ve iş veren örgütlerini, ortak karar alıcılar konumuna getirmiştir. Öyle ki; sosyal ortaklar aralarında bir anlaşma yaptıklarında, bu anlaşmayı Avrupa hukukuna dönüştürülmek üzere Avrupa kurumlarına sunabilirler. Böylece işçi ve işveren örgütleri istihdam ve sosyal politikada daha büyük önem kazanmışlardır. Yönetim ortağı haline gelmişlerdir. Ancak ülkemizde Avrupa Birliği müzakere sürecine girildiği şu günlerde bile hala Avrupa Sosyal Şartı'na şerh koyulmakta, Avrupa Hukukuna ve BM İnsan Hakları Evrensel Beyanamesine aykırı uygulamalarla sivil toplumun önüne engeller konulmaktadır.

Sosyal taraflar arasındaki denge toplumsal uzlaşmanın garantisidir. Toplumsal uzlaşının sağlanması için ise sosyal diyalog mekanizması geliştirilmiştir. Bu yolla sosyal taraflar sosyal politikaları üretmeye talip olurlar.

Sosyal diyalogun, tam anlamıyla sağlanması için toplumsal iletişimin kesintisiz bir şekilde sağlanması gerekmektedir. Toplum tabanı ile yönetim

arasındaki iletişimi sağlayabilecek yegane yapı ise sivil toplum kuruluşlarıdır. İşte bu nedenle özellikle ülkemizde hükümetlerin sendikaları öcü gibi görmeleri, aslında kendi tekerlerine çomak sokmaları demektir. Çünkü toplum ile hükmedenler arasındaki bağı kendi elleri ile kesmeye çalışmakta yada toplumun taleplerine kulaklarını tıkamaktadırlar.

Özellikle memur sendikaları ile yapılan toplu görüşmelerde, hükümetin alınan hiçbir kararın arkasında durmayışı, bu tür mekanizmaları yalnızca sivil toplumun görüşlerini ilettiği ancak bu görüşlere itibar edip etmemenin yöneticilerin keyfiyetine bağlı olduğu bir uygulama olarak bırakılmaktadır. Bunun en son örneğini Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası kanunu tartışmalarında yaşadık. Nitekim, sosyal tarafların bütün itirazlarına ve uyarılarına rağmen, sivil toplumun görüşlerine itibar edilmemekte ve yalnızca tarafların tepkisini azaltmak amacıyla bazı toplantılar yapılmakta ve talepler hakkında not alınmaktadır. Ancak yapılan toplantılar sonrasında yasa üzerinde sivil toplumun talepleri doğrultusunda hiçbir değişiklik yapılmamaktadır. En üzücü olanı ise kamuoyuna yapılan açıklamalar, kanunun bir mutabakat sağlanarak değiştirilmeye çalışıldığı yönünde olmaktadır ve bu tür açıklamalar bizleri rahatsız etmektedir.

İşte bu nedenle, Ülkemiz Birleşmiş Milletlerin İnsani Gelişmişlik Endeksi'nde 88inci sırada yer almakta, onun için toplumsal katmanlar arasındaki sorunlar her geçen gün artarak devam etmektedir.

Ülkemizin Demokrasiyi yaşaması için, emreden değil müzakere eden bir anlayışa sahip olması gerekmektedir. Karşılıklı olarak düşünceleri ortaya koymayı bir karşıtlık olarak algılamaktan vazgeçip, iyi ve güzeli elde edebilmenin yolu olarak algılayan bir toplumsal bilinçe ulaşmamız gerekiyor.

Bu temel yaklaşımı ortaya koyarken; ülkemizi yöneten seçilmiş ve atanmış yöneticiler, sivil toplum kuruluşlarını, toplumun belli bir kesimini temsil eden yapılar olduğunu algılamalı ve onları dinlemeyi lütuf olarak görmekten vazgeçmelidir. Bütün bunları söylerken ülkemizde sivil toplum kuruluşu olarak faaliyet gösteren bazı kuruluşların başka emellere hizmet ettiğini unutmamak gerekmektedir. Yani sivil toplum kuruluşu olarak konuşanların, bir toplumsal talebi mi yoksa bir talimatı mı yerine getirdiği ayrımı yapılmalıdır.

Taban ile yönetim arasındaki iletişim toplumun ruhuna yansımaya başladığında, vatandaşın devlet algısında dahi bir değişim yaşanacaktır. Bilinecektir ki devlet kurumları en yüksek verimlilikte çalışmakta, gerekli politikalar tek bir elden üretilmeyip sosyal tarafların görüşleri dikkate alınarak üretilmektedir. İşte bu dönem demokrasinin tam olarak kullanılmaya başladığı bir dönem olarak algılanabilir.

Bu döneme ulaşmak için önümüzde uzun bir süreç bulunmaktadır. Bu sürecin en önemli ayağı yasal düzenlemelerdeki eksikliklerin giderilmesidir.

Öncelikli olarak memur sendikacılığı başta olmak üzere, ülkemizdeki sendikacılığın önü tam anlamıyla açılmak zorundadır. Avrupa Sosyal Şartı'nın 4,5 ve 6. maddelerine konulan çekinceler kaldırılmalıdır.

Sivil toplumun etkinliği yolunda Estonya’da bile bir çok kurum ve uygulama vardır. Sivil toplum geliştirme konsepti, ilgili sivil toplum kuruluşlarının görüşlerine kanunun gerekçelerinde yer verilmesi uygulaması, sivil toplum kuruluşlarına düzenli bilgi akışı sağlanması, bilgi sunumları ve soruların cevaplandırılması, Ekonomik ve Sosyal Konsey’in etkinliği, davetlerde sivil toplum kuruluşlarının temsili sadece bu çalışma ve uygulamaların bir kaçıdır.

Bu anlayıştan yola çıkarak Kanunlar Kararlar Genel Müdürlüğü’nde sivil toplumla ilgili bir birim oluşturularak bir başlangıç yapılabilir

Memurlara, toplu sözleşme, grev hakkı dahil olmak üzere, sendikal haklar ve örgütlenme hakkı sağlanmalıdır.

Ekonomik ve Sosyal Konsey, tam olarak işletilmeli, ilgili kanun değiştirilerek konsey daha işlevsel ve karar alınabilir ve uygulanabilir bir yapıya kavuşturulmalıdır.

Üçlü Danışma Kurulu, danışma olarak değil, uzlaşma olarak kabul edilmeli, burada uzlaşı sağlanmadan hiçbir kanun meclise sevk edilmemelidir.

Sosyal tarafların üzerinde mutabakata vardığı konular, Avrupa Birliği uygulamalarında olduğu gibi müktesebat haline getirilebilmelidir.

Ülkemizde sivil toplumun karar alma sürecine olan katkısı ne denli sağlıklı ve etkili olursa, demokrasimizin ve toplumumuzun daha da gelişeceğinden kimse kuşku duymamalıdır.

Hükümetler, sivil toplum kuruluşlarını kendi işlerini engelleyen değil kolaylaştıran, kamusal çıkarlara sahip çıkan yapılar olarak görmelidirler.

Umarız hükümet, Yasama Sürecine Sivil Toplum Katılımına Bir Sistem Arayışı çerçevesinde Türkiye’deki sivil toplum kuruluşlarının ülkemiz için ne anlamına geldiğini bir an önce anlayıp, bakış açısını değiştirir ve ülkemizin üçüncü dünya ülkesi görünümünden çıkmasına katkıda bulunur. Bu konudaki samimi arayışlar mutlaka toplumumuz nezdinde değerlendirilecektir. Ancak, diğer konularda olduğu gibi bu panelin de sadece görüş almak ve not almak şeklinde değerlendirilmesi durumunda ise hiçbir amaca hizmet etmeyeceği açıktır.